

De Heraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1891 (Staatsblad No. 124.)

Zondag 12 Februari 1911. N°. 1728.

Abonnementen: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 5.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere buitenland en Ned.-Indië per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —.10. Abonnementen worden aangenomen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. Advertentie: van 1 tot 6 regels f 1.20, voor elke regel meer f —.20. Aanvragen en vermelding van liefdegaven f —.12 per regel.

Van de Volcinding.

V.

Waarom springt zij op, zij bultige bergen? Dezen berg heeft God begeerd tot zijne woning; ook zal er de HEERE wonen in eeuwigheid.

Psalms 68 : 17.

Ontkend kan intusschen niet, dat dit alomvattende begrip der Volcinding wel in de Schrift gevonden wordt, maar toch zich maar al te vaak als achter een sluier voor ons verbijgt, met name in de Profetie en in de Openbaringen die aan Johannes op Pathmos ten deel vielen. De oorzaak hiervan ligt in het feit, dat bij hetgeen de Schrift ons aangaande de Volcinding mededeelt, zoo telkens *Israel* op den voorgrond treedt, en wel *Israel* niet als *geestelijke* Israel gedacht, maar als het volk dat uit Abraham gesproten was, in Palestina zijn woonstede had, in Jerusalem als de heilige stad roemde, en te Jerusalem, op Sion, den Tempel als woonstede Gods bezat; een tempel waarin de tegenwoordigheid van Jehovah door elken vromen Israëliet erkend, geëerd en geheiligd werd. Van de menscheid als menscheid in niet dan hoogstelden sprake. Wordt heel ons menscheit geslacht bedoeld, dan heet het altoos, dat er één *Israel* is, en dat er buiten *Israel* niets dan „de volkeren“ en „de eilanden“ zijn. En dit alles wordt zoo weinig geestelijk en steeds in zoo besiaten zin aardsch genomen, dat de bergen der aarde gedacht worden als tegen den berg Sion overstaande. Vooral in Psalm 68 komt dit sterk uit, als het in de berijming heet: „Dat Basan's hemelhooge berg met al zijn heuvelen Sion terz“ en wane toovertriften. God zelf heeft *dezen berg*, namelijk Sion, begeerd tot woning, om aldaar geëerd, zijn heerlijkheid te toonen. Die God die hem, namelijk Sion, verkoren heeft, die trouwe houdt, en eeuwig leeft, zal daar ook eeuwig wonen. Gedurig doet het ons dan ook eenigszins vreemd aan, indien we in de heerlijkste profetieën over het kennen van God en zijn Naam telkens plaatsen uit Juda en *Israel* vinden ingelast, en zelfs tot op de plaatselijke gesteldheden van Jerusalem zien teruggegaan. Sterk vooral komt dat uit in Jeremia 31. We lezen daar van een heerlijkheid Godspraak, die aan Jeremia in den slaap werd ingegeven, een Godspraak die hem zoo geweldig aangreep en spande, dat hij midden onder de ingewing ervan wakker werd. We lezen toch in vs. 26: „toen ontwaakte ik en ik zag toe, en mijn slaap was mij zoet.“ Daarop ging toen de Goddelijke inspraak door, en teekende in breede trekken de glorie van de dagen des nieuwen Verbonds. „Ziet de dagen komen, spreekt de Heere, dat ik met het huis van *Israel* en met het huis van Juda een nieuw Verbond zal oprichten. Niet naar het Verbond, dat ik met hun vaderen gemaakt heb, ten dage als ik hun hand aangreep, om hen uit Egypteland uit te voeren, welk mijn Verbond zij verbroken hebben. Maar dit is het Verbond, dat ik na die dagen met hen maken zal. Ik zal mijn wet in hun binnenste geven, en zal die in hun hart schrijven. En ik zal hun tot een God, en zij zullen mij tot een volk zijn. En zij zullen niet meer een eijelijk zijn naaste, en een legelij zijn broeder leeren zeggende: kent den Heere, want zij zullen mij allen kennen, van hun kleinste af tot hun grootste toe, want ik zal hun ongerechtigheid vergeven, en hunner zonden niet meer denken.“ Doch nadat aldus de profetie ons tot het hoog-geestelijk karakter van de bedeeeling des nieuwen Verbonds opheft, komt terstond daarop in dezelfde profetie een zoo rechtstreeksche verbanding van dat heil aan de plaatselijke gesteldheden in Jerusalem voor, dat 't alle hooge geestdrift schijnt te dempen. Dan toch heet het: „Ziet, de dagen komen, spreekt de Heere, dat Jerusalem den Heere zal herbouwd worden, van den toren Hanneel tot aan de Hoekpoort, en het meesnoer zal wijders nevens dezelve uitgaan tot aan den heuvel Gareb en zich naar Goath omwenden, en het gansche dal der doode lichamen, en der asch en al de velden tot aan de beek Kidron, tot aan den hoek van de Paardepoort zal den Heere een heiligheid zijn, en er zal niets weder uitgerukt of afgebroken worden in eeuwigheid.“

Dit gansche slot nu, met de opzettelijke vermelding van de Hoekpoort en de Paardepoort, zou de gewone lezer in Jeremia's profetie liever weg hebben zien laten. Het volgt zoo nuchter en ontsienend op de heilige geestelijke profetie die voorafging. Zelfs zouden we zeggen, dat het den indruk van wat voorafging breekt, zoo niet bederft. En toch, zoo is het niet hier alleen, maar zoo is

het telkens. Altoos weer worden, tot in de hoogst gaande profetieën, die herinneringen aan *Israel*, aan Jerusalem, en aan Sion ingelast. Dan voelt men niet, wat men daar aan heeft. Openhartig gezegd, men zou liever willen dat al deze herinneringen aan *Israel*, en deze vermelding tot in bijzonderheden van Jerusalem en zijn poorten ons gespaard waren. Voor ons schijnt dit alles zonder betekenis. Ons is het om den geestelijken inhoud van de profetie te doen, niet om de Joodsche bijvermeldingen. Bij het kiezen van een tekst voor de predication, laat men dan ook meest al die Joodsche bijzonderheden weg, en bepaalt zich tot die meer pakkende woorden, die ons het geestelijk ideaal teekenen. Wie in de Schrift thuis is, kent de heerlijkste profetie van het nieuwe Verbond uit Jeremia 31: 33 van jongs af van buiten, maar hij denkt er niet aan, er die slotwoorden over Hanneel en de Hoekpoort bij te nemen. Zelfs zou een Bijbel waaruit al dit Joodsche was weggelaten en alleen het hoog-geestelijke in zijn prachtige taal was samengevat, ons warmer toespreken en meer aangrijpen. En toch is de Schrift nu eenmaal zoo en niet anders. Niet alleen toch bij Jeremia, maar schier bij alle profeten vindt ge steeds dat binden van het hoogste geestelijk ideaal aan de koude, nuchtere realiteit van het Joodsche land. Zelfs in de Psalmen is het vaak niet anders. Reeds wat we uit Psalm 68 aanaalden, toont dit. En slaan we het laatste boek der Heilige Schrift op, dan toont ook de Openbaring van Johannes ons de toekomst weer in hetzelfde kader. Het hemelsche leven wordt ons weer afgebeeld in een stad, die wederom Jerusalem heet. In de hooge muren der stad zijn twaalf poorten, en in die poorten staan als wachters twaalf engelen, en op die poorten zijn twaalf namen geschreven, dewelke zijn de twaalf namen van de twaalf stammen van *Israel*. Van den aanvang tot den einde blijft zoo alles wat de Schrift ons over de Volcinding bericht, in het Israëlitische kleed gehuld. Die concrete vorm wordt nimmer losgelaten, en in afgetrokken algemeenheden over het menscheit geslacht: als eenheid verliest de Schrift zich bijna nooit.

Dit onloochenbare feit heeft in tweeërlei opzicht op het dwaalspoor geleid. Eenerzijds gaf het voet aan de christelijke droomerijen, die ten slotte alles zich ook in de toekomst op *Israel* lieten aantrekken, en nogmaals de Joden in de Volcinding voorop schoven. Maar ook anderzijds verleide het tot de dwaling, om in dit alles niet anders dan beeldspraak en versimbooling te zien. Uitgaande van de apostolische stelling, dat het ware *Israel* de gemeente der uitverkorenen is, zag men in het gedurig teruggaan der Schrift op *Israel*, op Jerusalem, en op Sion niet anders dan een toepassing van den Israëlitischen vorm op de ware Kerk des nieuwen Verbonds, en ook onze Kantteekenen haastten zich niet zelden om bij elk van deze Joodsch-gekleurde uitspraken ons aan te zeggen, dat dit alles beeldspraak is, doeleinde in hoofdzaak op de Kerk des nieuwen Verbonds. Toch mogen we noch met de eerste, noch met de tweede voorstelling geheel vrede nemen. De eerste opvatting is te eng Joodsch, de tweede verliest de realiteit van Israëls betekenis voor het Goddijke te zeer uit het oog. En eerst dan kan de profetie en de apocalypse ons in haar volle kracht toespreken, zoo we eenzijdig de hoog-geestelijke profetie in haar algemeene bedoeling weten te waardeeren, en het anderzijds leeren verstaan, hoe het binden van dit hoog-geestelijk ideaal aan den Israëlitischen vorm, niet beeldspraak en versimbooling, maar uitloei van het bestel Gods is. Het Chillasme, en wat er mee samenhangt, heeft dan ook in zooverre steeds een dienst aan Christus Kerk bezeten, als het niet afliet protest in te dienen tegen de iouter beeldspreukige opvatting van den Israëlitischen vorm, waarin de profetie veelal is ingekleed. Het ging te ver, en werd hierdoor op zijn beurt eenzijdig, maar het kwam toch in zooverre voor een onloochenbare waarheid op, als het onveranderlijk aan het Israëlitischen uitgangspunt van de bedeeeling ook des Nieuwen Verbonds vasthield. Met dit protest hebben we ons voornemen te doen, en wie uit de Schrift wil leven en niet anders dan uit de Schrift ook zijn opvatting en verwachting omtrent de Volcinding saam wil stellen, mag niet rusten, eer het hem gelukt is, zulk een klaar inzicht in de betekenis van dezen Israëlitischen vorm der profetie zich eigen te maken, dat de gestadige en gedurige verbanding van de profetie omtrent de toekomst met hetgeen *Israel* voor het Goddijke was, hem niet meer hindert, maar natuurlijk en noodzakelijk is geworden.

Om hiertoe nu te geraken, hebben we ons allereerst te onttrekken aan de onjuiste voorstelling alsof de bedeeeling van het heil zelf in *Israel* slechts een beeldige schijn zou geweest zijn. Dit toch is niet zoo; die bedeeeling bezat te volle werkelijkheid. Metterdaad heeft het Godde belijfd, nadat heel de wereld zich van Hem vervreemd had, in die wereld zich een enkele plek te verkiezen, die Hem gewijdd en Hem geheiligd zou zijn. Het heeft Hem belijfd, op die uitgekozen plek een bijzonder volk te doen opwassen, dat van alle overige volken der wereld zou zijn afgescheiden. En aan dat volk heeft Hij op die uitgekozen plek een bedeeeling van het heilige in Sions tempel geschonken, die door Zijn tegenwoordigheid in het heilige der heiligen volle werkelijkheid bezat. Natuurlijk hing die bedeeeling in *Israel* op het innigst saam met het algemeen Priesterschap van Melchizedek, dat heel de wereld gold, en was ze bestemd om in Maria's grooten Zoon de ware Melchizedek-bedeeeling van zich te laten uitgaan. Maar ook afgezien van dien achtergrond in den algemeenen eeredienst van ons menscheit geslacht, en afgezien van de reele voortzetting van David's Koningschap in het Koningschap van Christus, is de betekenis van *Israel* in de historie van ons geslacht toch een zeer reele geweest. Volstrekt niet een door menschen uitgedachte symbolische inkleeding van hoogere ideeën, maar een door God verordende en in het leven geroepen realiteit, daarin vooral uitkomende, dat zonder *Israel* de Christus nooit zou verschenen zijn. Voor Noach's dagen aanbraken, was de vervreemding der menschen van God in die mate toegenomen, dat welhaast alle vereering van God in het gemeen bederf zou verzwolgen zijn, en reeds toen moest de daad Gods tussenbeide treden, die dit voorkwam. Die daad Gods is toen met den Zondvloed ingetreden, en had 't uitwerking, dat al wat van God, tot in zijn geslacht, vervreemd was, ten onder ging, om alleen het gezin van Noach te doen overblijven. Doch deze daad Gods stond niet herhaald te worden. Zoo toch zou van eeuw tot eeuw slechts een enkel gezin of ten hoogste een enkel geslacht in den dienst des Heeren volhard hebben. Voor die één maal was die daad van het Goddelijk gericht noodig, om het ontzettende karakter van den afval in het licht te doen treden en de schelle tegenstelling der heiligheld Gods tegenover den afval te doen uitkomen. Maar daarbij bleef het dan ook, en terstond na den Zondvloed volgt de belofte, dat zulk een algemeene verwoesting en vernietiging zich niet herhalen zal.

Toch moest het ook nu weer tot afscheiding komen. Wat aan God nog vasthield, kon niet in de vermenging met het zondige geslacht blijven voortleven, of noodzakelijkerwijs zou het er in zijn ondergegaan. Nu echter heeft een afscheiding plaats, niet gelijk de eerste maal door de vernietiging van het afvallige geslacht, maar door de afzondering van het vrome overblijfsel uit den gemeenen kring. Dit begint met Abraham's roeping. Abraham moet zich afscheiden. Hij mag niet blijven voortleven onder zijn stamgenooten. Niet, alsof er niet ook bij zijn stamgenooten nog merkelijke overblijfselen van de waarachtige aanbidding van Jehovah werden gevonden, maar deze overblijfselen waren reeds te zeer met afgodische bestanddeelen vermengd, om nog een zuivere ontwikkeling mogelijk te laten. Ware Abraham onder zijn stamgenooten blijven voortleven, zoo zou het afgodische element allicht ook in zijn geslacht zijn doorgedrongen, en hiermee alle latere ontwikkeling in heiligen zin zijn afgehaald geweest. Hij moest dus niet alleen zijn land, maar ook zijn maatschap verlaten, en hencetrekken naar een land, waar de afgodische afval reeds zoo ontzettende afmetingen had aangenomen, dat het gevaar om er zich mee te vermengen, althans voor Abraham uitgesloten was. Een afgoderij als onder de Kanaaniëten bestond, was voor Abraham geen verleiding, maar stootte hem af, en kon hem veelzeker in zijn trouw vasthouden aan Jehovah bevestigen. Toch reikte de bedeeeling des Heeren hierbij veel verder dan het behouden van die één gezin, dat bovendien zoo lange jaren kinderloos bleef. Reeds terstond bij zijn roeping was het uitgesproken, dat de bedeeeling des Heeren veelzeker was, om uit Abraham een *eigen volk* op te bouwen, en uit dat eigen volk een zegen voor „alle geslachten der aarde“ te doen voortkomen. Van het hoe en op wat wijze dat geschieden zou, heeft Abraham uiteraard niets verstaan, doch juist daarin ligt dan ook zijn kracht, dat hij door niets dan blind geloof aan Gods woord en toezegging geleid, aan de van God hem gegeven ordinarie gehoorzaam is geweest, en gehoorzaam is gebleven, ook na het lange uitsel van Isaac's geboorte, en ook op Moria toen hij werd opgeroepen om dien

enigen zoon, dien hij liefhad, zelf met eigen hand Gode ten offer te brengen. In dit alles werkt niets dan een diep ingesneeden geestelijke geloofskracht, maar uit die geloofskracht moest dan ook de realiteit waarom het ging, worden opgebouwd. Palestina blijft dan ook afgodisch zolang Abraham leeft. Het is het hem toegewezen land, maar hij blijft er als „vreemdeling“ verkeren. Ook met Isaac blijft dit zoo, en Jacob eindigt zelfs met Palestina te verlaten en zich in Gosen dat in Egypteland lag, te vestigen. Met dit Egyptische volk had Jacob natuurlijk geen enkele stamverwantschap. Juist daardoor vereenigde zich zijn nageslacht niet met dat volk, maar kon onder de heerschappij der Pharaonen als een eigen, zelfstandig volk opgroeien. Doch al was er aldus het volk, dat Jehovah zich voor zijn dienst verkoren had, toch kon dit volk niet in Egypte blijven. Het volk dat God de Heere zich verkoren had, zoo, dat de Heere een Hem eigen volk uit één man had laten opgroeien, moest te midden van deze wereld op een *eigen plek* grondvestig worden. Niet alleen een eigen volk, maar ook een eigen land had de Heere zich verkoren. Dat volk en land moest één worden. Uit Egypte moest *Israel* daarom naar het heilige land worden overgeplaatst. En zoo moest de toekomst worden verlegd, dat te midden van de verwildering der volken en bij den toenemenden afval in afgoderij en zedelijke gruwel, de Heere zich een heilige case schiep, binnen zeer enge grenzen beperkt, waarin zijn eigen volk met Hem in heilig verbond zou treden, en een heilig volksleven zou worden ontplooid.

Hierom echter mocht het groote Godsplan met geheel deze wereld allerminst worden prijsgegeven. God had hemel en aarde geschapen, opdat, als vrucht van een langdurig proces, hieruit zich in de volcinding een nieuwe hemel en nieuwe aarde van hooger orde ontwikkelen zou. Er mocht daarom geen sprake van zijn dat God met een kleine oase, die dan heilig zou zijn, teneinde de afgevalen wereld geestelijk te redden, vrede zou nemen. Eer integendeel bleef steeds de volcinding van hemel en aarde, als geheel genomen, op den voorgrond staan, en de voorloopige afscheiding van *Israel* had geen ander doel, dan om *Israel*, in het proces dat op een algehele volcinding moest uitloopen, als tusschenhaak dienst te laten doen. Wat in *Israel* tot stand werd gebracht, droeg daarom van meet af een voorbijgaand en tijdelijk karakter. Het gold hier een afzondering en uitzondering, die niet bestemd was duurzaam te blijven, maar die een toestand in het leven moest roepen, die ten slotte de volcinding van hemel en aarde mogelijk zou maken. Uit *Israel* zou in het eind de Christus voortkomen, en die Christus zou het Lam zijn, dat niet alleen de zonde der kinderen Israels, maar ook de zonde der wereld wegdreef.

In *Israel* en buiten *Israel* ontstond op die wijs een niet slechts betrekkelijk, maar volstrekt verschillende volksstaat. Er waren van nu af twee sferen in het leven van ons geslacht op deze aarde. Onder de volken was het een toestand, waarin de dienst van de afgoden geheel het leven beheerschte, en daartegenover ontstond in *Israel* een volksstaat en een volksleven, dat principieel in al zijn deelen door den dienst van den eenigen waarachtigen God werd beheerscht. In zooverre kan dan ook gezegd, dat het onder de volken een zondig-aardsch leven zou zijn, en daarentegen onder *Israel* een gewijdd-hemelsch leven. Dit karakter van gewijdd en geheiligd te zijn, ontving niet slechts het priesterschap en het volk, maar ook het land zelf. De erve van *Israel* zou een *heilige erve* zijn. Niets onzuivers en niets onheiligs zou er mogen in komen. Tot zelfs in de diepsten wereld werd de grens tussen het zuivere, reine en het onreine doorgetrokken. En in het volksleven moest elke gebeurtenis of daad, die ontreinigen kon, aanstonds door een offerande of afzondering gevolgd worden, om het onreine weer buiten te sluiten. Vandaar ook bij Israels intrede in het land het strenge gebod, om met de volken die er woonden, nimmer vrede te sluiten, maar ze uit te roeien. Een schijnbaar zeer hard en wreed gebod, doch dat desniettemin klaar op den voorgrond treedt. Gelijk in den zondvloed het oordeel der verdelging gegeven was over heel het toenmalig geslacht, omdat het in zijn afval van God alle recht op het leven verbeurd had, zoo moest gelijke oordeel van vernietiging ook het volk van Kanaan treffen. Dieper nog dan de omwonende volken hadden toch de Kanaaniëten zich in de zonde der afgoderij ingedompeld. Van hun voortbestaan was niets anders te duchten dan een optreden van de afgoderij in steeds gruwelijker vorm, en een aansteken van de volken die

rondom woonden. Er moest daarom over deze volken een oordeel gaan. Gelijk het laatste oordeel voorafgaat aan het intreden van den nieuwen toestand op de nieuwe aarde, zoo ook moest hier het oordeel worden uitgebracht over deze volken, die de scherpste tegenstelling vormden met het volk van God, gelijk God dit bedoeld had. En dit oordeel mocht niet door een hemelsche machtsdaad aan deze volken voltrokken worden, gelijk dit geschied was in den zondvloed, maar het moest ten uitvoer worden geleid door *Israel* als van God daartoe geroepen. Zoo moest het heilige land een heilige erve worden juist door de uitroeiing en vernietiging van de geslachten, die deze erve ontheiligh hadden, en *Israel* zelf moest daarbij als uitvoerder van Gods oordeel optreden, om de tegenstelling tussen de afgoderij en den godsdienst in die heidensche volken te sterker te doen uitkomen. Uit Egypte komende, moesten daarom de kinderen Israels in deze volken van Kanaan „vijanden Gods“ zien, en ten opzichte van die volken moesten ze gevoelen, wat de Psalmist in Psalm 139 uitsprak, toen hij 't uitsong: „Zou ik niet haten, Heere, die U haten. Ik haat hen met een volkomen haat. Tot vijanden zijn ze mij.“ Wij kunnen ons daarin zoo moeilijk indenken, omdat het: „Hebt uwe vijanden lief“ bij ons op den voorgrond staat. Doch let er wel op, dat hier sprake is van *ons* vijanden, maar van *vianden Gods*, en ten hunnen aanzien wordt ook ons voorged, dat na het jongste oordeelde verlorenen, die in hun vijandschap tegen God hebben volhard, ons niet meer medelijden zullen inboezemen, maar dat hun ondergang en verderf door de inspiratie van ons eigen hart zal worden geblijkt en toegejuicht, en zulks wel uitsluitend omdat de eere Gods dat eischt. Alleen wie dit in zijn verband overziet, verstaat dan ook de positie, waarin God de Heere zijn volk in het heilige land plaatsen wilde. Er moest in Palestina een voorloopige hemelsche staatsinstelling in het leven worden geroepen, en juist daarom moest er dat ontzettende oordeel, dat aan de Kanaaniëten te voltrekken viel, aan voorafgaan.

Ter inleiding hiervan was het volk van *Israel* uit het land van Egypte door vreeselijke oordeelen, die over de Egyptenaren gingen, uitgeleid, en daarna in de woestijn met hemelsch manna verzadigd. In de schatting der wereld stond destijds het volk van Egypte het hoogst van allen. Het leven der wereld was in Egypte op het schitterendst vertegenwoordigd. Maar voor *Israel* kwam het er juist op aan, dat het van meet af zijn breuke met de wereld zou aanvaarden, om als een van die wereld afgezonderd volk Gods een geheel eigen, niet maar wereldsch, maar ten deele hemelsch bestaan te leiden. Vandaar die ontzettende plagen die over Egypte kwamen, en daartegenover de wonderde tegenwoordigheid des Heeren, die zich reeds aanstonds bij de Rode zee en straks in de Woestijn aan *Israel* openbaarde, in de vuurkolom en in de wolokolom. Onder de volken viel van die tegenwoordigheid Gods niets meer te bespeuren. De volken der wereld hadden zich door hun afgoderij geheel en volkomen van God losgemaakt. Duisternis rustte op hen. Maar nu schept God te midden van deze afgevalen wereld een nieuw, een Hem eigen volk, en in dit volk roept Hij een toestand in het leven, die principieel volstrekt van den toestand der andere volken verschillen moet. Duisternis is een oogenblik over heel Egypteland, maar licht in de woningen van *Israel*. Geen zee, hoe fel ook woedend, staat *Israel* meer in den weg. Op Gods bevel splitste de Rode zee zich om *Israel* door te laten, en als Pharaon met zijn leger nachthans *Israel* vervolgen wil, vindt hij in de diepte der zee, onder de zich weer samenvoegende golven, met zijn heerleger en zijn ruiters den dood. Zoo lag er een oordeel over de wereld achter *Israel* toen het uittoog, en zoo had het zelf een oordeel over de Kanaaniëten te voltrekken, zoo 't het gezegende land kunnen binnentrekken; en tussen die beide oordeelen in, trekt het nu zelf door de woestijn, door Gods heilige tegenwoordigheid gedekt en door voedsel uit den hemel in stand gehouden. Het is alsoo niet te sterk gesproken, dat *Israel* geroepen was, om een oase, en wel een hemelsche oase, te midden der afgevalen volken te zijn en in zijn gezegende en geheiligd land een aanvankelijk voorspel van de Volcinding tegen te gaan. Het zou de nabijheid en de tegenwoordigheid Gods eerst te Sion en straks op Sion genieten. Het zou de verzoening zijner zonde in den offerdienst vinden. En zijns zou een land zijn, dat van melk en honig overvloedde, en waarin het zich in een overrijke natuurweelde verheugen kon. Vandaar dan ook dat palmist en profet altoos weer op die uitleiding uit Egypte en op die inleiding in Pales-